

นิยาม คุณลักษณะ และแนวโน้มการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง : กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่

อัมพิกา อัมลอย

Definitions, characteristics, and trends in the study of urban vernacular architecture: A case study of Chiang Mai

Aumpika Amloy

¹คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹Faculty of Architecture, Chiang Mai University

*Corresponding author. E-mail address: aumpika.amloy@cmu.ac.th

received: July 2, 2024 revised: June 5, 2025 accepted: October 1, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและทำความเข้าใจนิยาม คุณลักษณะ และแนวโน้มการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง โดยเฉพาะในบริบทของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีความสำคัญทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม เริ่มต้นด้วยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์นิยามและคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองจากแหล่งข้อมูล รวมถึงการระบุแนวโน้มการศึกษาที่สำคัญในสาขานี้ ผลการศึกษาพบว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่มีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ การประยุกต์ใช้รูปแบบและเทคนิคการก่อสร้างดั้งเดิม การสะท้อนวัฒนธรรม วัสดุ และสภาพภูมิอากาศในท้องถิ่น การผสมผสานประเพณีท้องถิ่นและการพิจารณาด้านสิ่งแวดล้อม การเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและการสร้างสรรค์โดยชุมชน และการผสมผสานแนวคิดพื้นถิ่นกับการออกแบบสมัยใหม่ นอกจากนี้ แนวโน้มการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองในปัจจุบันยังมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมถึงการใช้วิธีการวิจัยใหม่ ๆ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการศึกษา บทความนี้สรุปผลการวิจัยโดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน พร้อมเสนอข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตและการพัฒนานโยบายการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสาธารณชนในวงกว้าง

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง เมืองเชียงใหม่ แนวโน้มการศึกษา

ABSTRACT

This study aims to explore and understand the definitions, characteristics, and trends in studying urban vernacular architecture, particularly in Chiang Mai, which holds significant cultural and architectural importance. The research begins with a literature review to collect and analyze definitions and characteristics of urban vernacular architecture from various sources, as well as to identify key trends in this field. The findings reveal that the urban vernacular architecture of Chiang Mai is not just a product of the past but a living testament to the community's commitment to its preservation. It is characterized by the application of traditional construction forms and techniques, a reflection of local culture, materials, and climate, the integration of local traditions with environmental considerations, the connection of local culture and community creativity, and the blending of vernacular concepts with modern design. These distinctive features are a result of the community's active involvement in the conservation and restoration efforts, demonstrating their deep connection to their cultural heritage. This article highlights the importance of studying urban vernacular architecture in preserving culture and promoting sustainable urban development. It also provides

clear recommendations for future research and policy development in conserving Chiang Mai's urban vernacular architecture to benefit the community and the public.

Keywords: Urban Vernacular Architecture Chiang Mai Study Trends

บทนำ

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง (Urban Vernacular Architecture) เป็นสถาปัตยกรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชนในเขตเมือง โดยเน้นการใช้วัสดุและเทคนิคการก่อสร้างที่สืบทอดกันมาจากรากอดีต (Seyma, 2021) การศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (Hui et al., 2022) ซึ่งเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งในบริบทของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

ช่วง พ.ศ. 2500–2520 เมืองเชียงใหม่ประสบกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมากจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504–2509) ซึ่งนำไปสู่การขยายตัวของเมืองและการเกิดขึ้นของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทตึกแถวที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาในการก่อสร้างของช่างท้องถิ่น (สันต์ สุวัจนราภินันท์, 2559) ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520–2524) ได้เน้นการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ทำให้เชียงใหม่กลายเป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนบน ส่งผลให้มีการพัฒนาบริการขั้นพื้นฐานที่สำคัญในเมือง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2520)

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2555–2559) ได้มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม ทำให้เชียงใหม่ถูกกำหนดให้อยู่ในกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาและภาคเหนือตอนบน (ปรานอม ต้นสุขานันท์, 2565) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่ (สันต์ สุวัจนราภินันท์ และ จิรันธนิน กิตติกา, 2565) โดยเฉพาะกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในย่านการค้าและการท่องเที่ยวฝั่งตะวันออกของเมือง ซึ่งได้ถูกปรับเปลี่ยนการใช้สอยเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ปวีณะ ศิริวัฒน์ชัยพร, 2560)

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 ได้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการท่องเที่ยว ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศหยุดชะงักและจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติลดลง (ไพบรียา แพนพวง และ บุชรา โพวาทอง, 2564) ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมท่ามกลางสถานการณ์โควิด-19 ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองหลายรูปแบบ ทั้งการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง รวมถึงแนวโน้มที่เผชิญกับภัยคุกคามจากปัจจัยต่าง ๆ (วศิน วิเศษศักดิ์ดี, 2562)

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและทำความเข้าใจนิยาม คุณลักษณะ และแนวโน้มการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองในบริบทของเชียงใหม่ เพื่อสังเคราะห์ผลวิจัยเกี่ยวกับพลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองภายใต้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา ผลการศึกษานี้คาดหวังว่าจะสร้างความเข้าใจเชิงลึกและเป็นประโยชน์สำหรับนักวิชาการ นักออกแบบ และผู้สนใจในด้านสถาปัตยกรรมและการพัฒนาเมือง รวมถึงนำเสนอข้อเสนอแนะในการวิจัยและพัฒนานโยบายอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่ต่อไป

ความหมายของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง (Urban Vernacular Architecture) หมายถึงการก่อสร้างและการออกแบบที่เป็นเอกลักษณ์ในสภาพแวดล้อมของเมือง ซึ่งเกิดจากการผสมผสานระหว่างความรู้ วัสดุ และมรดกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม โดยมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ในกาฬิเซีย บ้านไม้ครึ่งไม้มีองค์ประกอบโครงสร้างที่หลากหลาย ซึ่งรวมถึงการใช้โครงไม้เป็นหลักและการเติมใส่ด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น ดินหรืออิฐ ทำให้เกิดรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น (Seyma, 2021)

ในขณะที่โลกเผชิญกับความท้าทาย เช่น การเติบโตของประชากรและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนก็ชัดเจนขึ้น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น การใช้วัสดุท้องถิ่นและเทคนิคการก่อสร้างที่มีประสิทธิภาพในการประหยัดพลังงานและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Hui et al., 2022)

ในประเทศจีน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองสะท้อนถึงการพิจารณาสภาพภูมิอากาศ วัฒนธรรมชาติพันธุ์ และหลักการเฟิงชู่ ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการปรับตัวในขณะที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น การใช้ไม้และดินเหนียวในการก่อสร้างที่สอดคล้องกับหลักการเฟิงชู่เพื่อสร้างสมดุลระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ (Karen, 2022)

การอนุรักษ์และการปรับตัวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองก่อให้เกิดความท้าทายในการเผชิญหน้ากับโลกาภิวัตน์และมาตรฐานความสะดวกสบายที่ทันสมัย ทำให้จำเป็นต้องมีการวิจัยระหว่างสหวิทยาการและการผสมผสานโซลูชันที่ทันสมัย ในขณะที่เคารพคุณสมบัติที่สำคัญ เช่น การรวมเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ากับการออกแบบที่รักษาคุณค่าและลักษณะดั้งเดิมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวอย่างเช่น การใช้พลังงานหมุนเวียนในอาคารเก่าแก่ (Almusaed, & Almssad, 2022) การคุ้มครองและการพัฒนาที่ยั่งยืนของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่ชนบทที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง มีความสำคัญต่อการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมและสร้างสภาพแวดล้อมการใช้ชีวิตที่มีคุณภาพสูง (Rosaleny-Gamón, 2022) มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (Thailand Environment Institute: TEI) นิยามคำว่า "ความเป็นเมือง (Urbanization)" ว่าหมายถึงการกระจายของผู้คนหรือกิจกรรมในบริเวณเดิม ทำให้เกิดความหนาแน่นขึ้นหรือการกระจายออกไปสู่บริเวณโดยรอบที่กว้างขึ้น กระบวนการกลายเป็นเมืองเกี่ยวข้องกับผู้คน (People) พฤติกรรมของผู้คน (Human Behavior) และวัฒนธรรม (Culture) ส่วนนิยามของคำว่า "ความเป็นพื้นถิ่นเมือง (Urban Vernacular)" หมายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในเมือง ซึ่งมีผู้คนจากหลากหลายพื้นที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เมื่อเกิดการรวมกันเป็นกลุ่มก้อน เช่น ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม อาชีพ เพศสภาพ รสนิยม เป็นต้น การแสดงออกในความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มในด้านต่าง ๆ เช่น ภาษา การประเพณีปฏิบัติ ประเพณี สถาปัตยกรรม เป็นต้น จึงเป็นการสร้างสัญลักษณ์เพื่อแสดงออกถึงความเป็นเอกภาพ การมีตัวตน และการรวมพลังของคนกลุ่มน้อยในเมืองใหญ่ (วศิน วิเศษศักดิ์ดี, 2561)

วศิน วิเศษศักดิ์ดี (2561) เสนอว่า "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง (Urban Vernacular Architecture)" เปรียบเสมือนการแสดงออกของมนุษย์ เป็นการแสดงออกของเจตนาของผู้คนที่ไม่ใช่สถาปนิก อันเป็นผลจากการรวมกลุ่มคนที่ชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริบทเมือง การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองที่ยังคงในแนวความคิด บังคับ และตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงหลักการสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แต่เป็นรูปแบบปรากฏการณ์ที่ปรากฏขึ้นในพื้นที่เมือง โดยเป็นการศึกษากลุ่มคนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมือง ซึ่งมาจากหลากหลายพื้นที่และวัฒนธรรม เมื่อเกิดการรวมกลุ่ม นำไปสู่การแสดงออกทางด้านอัตลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะตัวในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการแสดงออกด้านวิถีการดำรงชีวิตในประจำวัน (Way of Life) สะท้อนผ่านการใช้พื้นที่และสถาปัตยกรรม ผลการศึกษาที่ผ่านมา นั้น แสดงให้เห็นถึงปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง นำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของวัฒนธรรมย่อย อันส่งผลต่อการสร้างทัศนคติในการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคม

ความแตกต่างระหว่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั่วไป

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั่วไปมีลักษณะร่วมกันหลายประการ ได้แก่ การได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม และการใช้ระบบและวัสดุอาคารแบบดั้งเดิม (Hui, Anna, Gergely, Sztranyak and Erqing, 2022; Karen, 2022) อย่างไรก็ตาม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเกี่ยวข้องกับรูปแบบสถาปัตยกรรมและวิธีการก่อสร้างที่พบในสภาพแวดล้อมในเมืองโดยเฉพาะ ซึ่งมักสะท้อนถึงการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ของเมืองและเขตเมือง (Almusaed, & Almssad, 2022) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั่วไปครอบคลุมขอบเขตที่กว้างขึ้น รวมถึงทั้งพื้นที่ชนบทและเมือง และแสดงถึงวัฒนธรรมทั้งหมดที่สร้างขึ้นจากสถานที่เฉพาะ สะท้อนให้เห็นถึงประเพณีท้องถิ่นและการปฏิบัติของชนพื้นเมือง (Hui, Anna, Gergely, Sztranyak and Erqing, 2022) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองมุ่งเน้นไปที่การตอบสนองต่อเงื่อนไขเฉพาะของเมือง เช่น สภาพอากาศ วัสดุที่มีในท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ของเมือง นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นไปที่พฤติกรรมของประชากรและกิจกรรมเฉพาะ โดยเน้นการสร้าง ความหมายทางวัฒนธรรมในการออกแบบ (Şeyma, 2021) ในทางตรงกันข้าม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั่วไปมักเน้นการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ โดยใช้คุณสมบัติทางธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งแตกต่างจากสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มีมุมมองข้ามสภาพแวดล้อมเพื่อความสะดวกสบาย (Karen, 2022)

การอนุรักษ์และการปรับตัวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองมีบทบาทสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของเมือง ในขณะที่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั่วไปมุ่งเน้นการรักษาประเพณีและการปฏิบัติท้องถิ่นในทุกที่ไม่ว่าจะเป็นชนบทหรือเมือง (Rosaleny-Gamón, 2022) ตัวอย่างเช่น อาคารดั้งเดิมในเมืองโมซูลมีความสำคัญต่อการรักษาเอกลักษณ์ของ

เมือง โดยจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อชี้แจงลักษณะเหล่านี้และรวมเข้ากับการออกแบบในอนาคต (Mozahim, Mustafa, and Yuan, 2010)

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั่วไปต่างก็มีบทบาทสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมและมรดกดั้งเดิม โดยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองมุ่งเน้นไปที่โครงสร้างเมืองและบริบททางประวัติศาสตร์มากขึ้น ในขณะที่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั่วไปครอบคลุมแนวทางปฏิบัติในการสร้างและอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่กว้างขึ้น (Almusaed, & Almssad. 2022) การวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างชัดเจน โดยเน้นการตอบสนองต่อเงื่อนไขเฉพาะของเมือง การอนุรักษ์และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในบริบทของเมืองใหญ่ (ตาราง 1)

ตาราง 1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั่วไป

หัวข้อ	สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง (Urban Vernacular Architecture)	สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั่วไป (General Vernacular Architecture)
ความหมาย	การก่อสร้างและการออกแบบที่เป็นเอกลักษณ์ในสภาพแวดล้อมเมือง โดยผสมผสานความรู้ วัสดุ และมรดกวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม	การก่อสร้างและการออกแบบที่แสดงถึงวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ทั้งเมืองและชนบท
ขอบเขต	เน้นในสภาพแวดล้อมของเมือง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการพัฒนาเมืองและเขตเมือง	ครอบคลุมพื้นที่ทั้งในเมืองและชนบท
ลักษณะการตอบสนอง	ตอบสนองต่อเงื่อนไขเฉพาะของเมือง เช่น สภาพอากาศ วัสดุที่มีในท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ และพฤติกรรมประชากร	สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ โดยใช้คุณสมบัติทางธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์
การสะท้อนวัฒนธรรม	สะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนในเมือง	สะท้อนประเพณีท้องถิ่นและการปฏิบัติของชนพื้นเมืองในทุกที่ไม่ว่าจะเป็นชนบทหรือเมือง
การอนุรักษ์และการปรับตัว	มุ่งเน้นการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของเมือง และการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในบริบทเมือง	มุ่งเน้นการรักษาประเพณีและการปฏิบัติท้องถิ่นทั้งในเมืองและชนบท
บทบาทสำคัญ	ส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในบริบทเมือง	รักษาวัฒนธรรมและมรดกดั้งเดิมในบริบทที่กว้างขึ้น ทั้งเมืองและชนบท
ตัวอย่าง	บ้านไม้ครึ่งไม้ในกาลิเซีย ที่ใช้โครงไม้และวัสดุท้องถิ่น อย่างดินหรืออิฐ (Seyma, 2021)	อาคารดั้งเดิมในเมืองโมซูล ที่มีความสำคัญต่อการรักษาเอกลักษณ์ของเมือง (Mozahim, Mustafa, and Yuan, 2010)

คุณลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่เป็นภาพสะท้อนของการผสมผสานระหว่างวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน อาคารและบ้านเรือนในพื้นที่นี้ไม่เพียงแต่มีความสวยงามในเชิงศิลปะและการออกแบบ แต่ยังแฝงด้วยความหมายและคุณค่าเชิงวัฒนธรรมที่ลึกซึ้ง การใช้วัสดุท้องถิ่นและเทคนิคการก่อสร้างที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ทำให้สถาปัตยกรรมเหล่านี้มีความยั่งยืนและสามารถตอบสนองต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนได้เป็นอย่างดี (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, อนุทินพย ศรีสุวรรณ และไชยยันต์ ปานะจำนงค์, 2553)

ในบทความนี้ มุ่งเน้นสำรวจคุณลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ผ่านหัวข้อย่อยที่สำคัญ ซึ่งจะช่วยให้สร้างความเข้าใจถึงความเป็นมาของการออกแบบและการก่อสร้างที่มีรากฐานในภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิธีการที่สถาปัตยกรรมเหล่านี้มีบทบาทในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบัน ดังนี้

คุณลักษณะที่หนึ่ง การประยุกต์ใช้รูปแบบและเทคนิคการก่อสร้างดั้งเดิม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่ในย่านดั้งเดิมมีรากฐานจากเรือนไม้และเรือนร้านค้า (shop-house) ที่พัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของเมืองล้านนา (ภาพที่ 1) องค์ประกอบของอาคารสะท้อนภูมิปัญญาการก่อสร้างที่เน้นการใช้วัสดุในท้องถิ่นและเทคนิคดั้งเดิม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างประโยชน์ใช้สอย ความมั่นคงของโครงสร้าง และความงามเชิงช่าง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของงานสถาปัตยกรรมล้านนา

ระบบโครงสร้างส่วนใหญ่เป็นแบบเสา-คานไม้ (post and beam) วางบนดินเสาคอนกรีตหรือศิลาแลงเพื่อป้องกันความชื้นจากพื้นดิน พื้นไม้กระดานและผนังใช้วิธีเข้าเดือย-เข้าบ่า (mortise and tenon) อันเป็นเทคนิคเฉพาะของช่างพื้นบ้าน ที่ช่วยให้ถอดประกอบและซ่อมแซมได้โดยไม่วิธีทั้งระบบ ผนังชั้นล่างนิยมก่ออิฐฉาบปูนเพิ่มความแข็งแรง ส่วนชั้นบนใช้ไม้เบาเพื่อลดน้ำหนักอาคารและช่วยระบายอากาศ การใช้วัสดุผสม เช่น ไม้สักกับอิฐมอญ สะท้อนการประยุกต์ภูมิปัญญาให้เข้ากับบริบทเมืองได้อย่างเหมาะสม

องค์ประกอบด้านหน้า เช่น ชาน ระเบียง และเฉลียงหน้าบ้าน ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กึ่งภายนอกที่เชื่อมโยงระหว่างอาคารกับถนน ใช้ประกอบกิจกรรมค้าขายหรือพบปะของชุมชน ลวดลายฉลุไม้ตามระเบียงและชายคาแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและความงามในเชิงทัศนศิลป์ แม้จะมีการปรับปรุงด้วยวัสดุสมัยใหม่ เช่น คอนกรีตเสริมเหล็กหรือเหล็กกล้า แต่สถาปัตยกรรมยังคงรักษาเอกลักษณ์ของระบบไม้และจิตวิญญาณของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นล้านนาไว้ได้อย่างลงตัว

ภาพ 1 ตัวอย่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย, 2567

คุณลักษณะที่สอง การสะท้อนวัฒนธรรม วัสดุ และสภาพภูมิอากาศในท้องถิ่น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่สะท้อนภูมิปัญญาของชุมชนที่เข้าใจบริบททางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่อย่างลึกซึ้ง การออกแบบอาคารมิได้มุ่งเพียงตอบสนองต่อสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นของภาคเหนือเท่านั้น แต่ยังสะท้อนแนวคิดการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและ การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในพื้นที่ เช่น ไม้สัก ไม้เต็ง ดินเหนียว อิฐมอญ และกระเบื้องดินเผา ซึ่งมีคุณสมบัติช่วยระบายความร้อนและควบคุมอุณหภูมิภายในอาคารได้ดี การเลือกใช้วัสดุเหล่านี้ไม่เพียงมีเหตุผลเชิงเทคนิค แต่ยังสะท้อนรสนิยมทางวัฒนธรรมและแนวคิดการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงของชุมชนล้านนา

ในด้านการออกแบบ อาคารมีทรวดทรงที่เรียบง่ายแต่มีประสิทธิภาพ มีช่องเปิดขนาดใหญ่และชายคายาวเพื่อป้องกันแดดและฝน ขณะเดียวกันเปิดรับแสงธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นตัวอย่างของการปรับตัวทางสถาปัตยกรรมที่ผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความเข้าใจสิ่งแวดล้อมอย่างลึกซึ้ง การออกแบบพื้นที่ภายในยังสะท้อนวิถีชีวิตของชุมชน โดยพื้นที่ค้าขายหรือรับแขกอยู่ด้านหน้า ส่วนพื้นที่พักอาศัยอยู่ด้านหลังเพื่อความเย็นและเป็นส่วนตัว (ภาพที่ 2)

มิติทางวัฒนธรรมยังปรากฏในรายละเอียดของงานช่าง เช่น ลวดลายฉลุไม้ที่สื่อถึงความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ หรือการใช้สีของวัสดุที่สะท้อนแนวคิดเรื่องมงคลและสมดุลกับธรรมชาติ องค์ประกอบทั้งหมดนี้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรม-วัฒนธรรม-สิ่งแวดล้อมที่หลอมรวมกันเป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่

ภาพ 2 ตัวอย่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย, 2567

คุณลักษณะที่สาม การผสมผสานประเพณีท้องถิ่นและการพิจารณาด้านสิ่งแวดล้อม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมอย่างกลมกลืน การออกแบบอาคารไม่ได้มุ่งเพียงความสวยงามทางกายภาพ แต่ยังสะท้อนวิถีชีวิตและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติของชุมชนล้านนา ที่ปรับตัวให้เข้ากับบริบทของเมืองที่หนาแน่นและทรัพยากรจำกัด โดยยังคงรักษาหลักการของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นดั้งเดิมไว้ได้อย่างมีเอกลักษณ์ (ภาพที่ 3)

เมื่อเปรียบเทียบกับเรือนชนบทล้านนาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่โล่ง มีได้ทุนสูงและใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ ฟางข้าว หรือดินเหนียว อาคารพื้นถิ่นในเขตเมืองเชียงใหม่กลับต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับขนาดที่ดินจำกัดและอาคารที่ตั้งชิดกัน จึงเกิดรูปแบบเรือนแถวไม้หรืออาคารพาณิชย์พื้นถิ่นที่ยังคงคำนึงถึงล้านนา เช่น การใช้ชายคายาวเพื่อบังแดด การสร้างพื้นที่กึ่งเปิด (semi-outdoor) สำหรับพักผ่อนหรือทำกิจกรรมชุมชน และการจัดผังอาคารให้เชื่อมโยงกับถนนและชีวิตผู้คนในละแวกใกล้เคียง

เทคนิคการก่อสร้างแบบดั้งเดิมยังถูกประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพเมือง เช่น การใช้ผนังไม้ตีเกล็ดหรือฝาปะกนแทนผนังอิฐ เพื่อให้เกิดการระบายอากาศได้ดี หรือการออกแบบช่องเปิดขนาดใหญ่เพื่อรับแสงและลมธรรมชาติ นอกจากนี้ ช่างพื้นบ้านยังประยุกต์เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การเคลือบไม้กันปลวกหรือกันชื้น เพื่อยืดอายุการใช้งานโดยไม่สูญเสียภาพลักษณ์ดั้งเดิม การผสมผสานนี้จึงเป็นตัวอย่างของภูมิปัญญาที่ปรับตัวได้ ซึ่งช่วยให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเชียงใหม่ยังคงมีชีวิตในบริบทเมืองร่วมสมัย

ภาพ 3 ตัวอย่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย, 2567

คุณลักษณะที่สี่ การเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่เป็นภาพสะท้อนของความเชื่อ ค่านิยม และจิตวิญญาณของชุมชนล้านนา ซึ่งปรากฏอยู่ในทุกรายละเอียดของอาคาร ทั้งในด้านรูปแบบ วัสดุ สีสัน ลวดลาย และการจัดวางพื้นที่ภายใน โดยเฉพาะเรือนล้านนาในเขตเมืองที่แม้จะได้รับอิทธิพลจากวิถีชีวิตสมัยใหม่ แต่ยังคงถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจนผ่านองค์ประกอบที่มีคุณค่าทางสัญลักษณ์และสุนทรีย์ (ภาพที่ 4)

ลวดลายแกะสลักไม้ เช่น ลายเครือเถา พญานาค หรือดอกไม้พื้นเมือง มักประดับบนบานหน้าต่าง ระเบียง หรือชายคา เพื่อสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ ความคุ้มครอง และการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ขณะเดียวกัน สีของวัสดุ เช่น สีส้มตาลจากไม้สักหรือสีแดงจากดินเผา ยังสะท้อนความมั่นคง ความอบอุ่น และแนวคิดเรื่องสิริมงคลตามคติความเชื่อของล้านนา องค์ประกอบเหล่านี้จึงทำหน้าที่เป็นภาษาทางสถาปัตยกรรมที่สื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชน

การจัดวางพื้นที่ภายในบ้านยังสัมพันธ์กับคติความเชื่อ เช่น เติ้น ใช้เป็นพื้นที่ต้อนรับแขกและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนห้องนอนมักวางในทิศเหนือหรือทิศตะวันออกเพื่อรับลมเย็น และหิ้งพระหรือเสาเอกจะตั้งอยู่ในตำแหน่งมงคลเพื่อเชื่อมโยงพลังชีวิตของบ้านกับจิตวิญญาณของผู้อยู่อาศัย นอกจากนี้ พื้นที่กึ่งเปิด เช่น ชานหรือเฉลียง ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมสาธารณะและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การสืบทอด การตั้งขันโตก หรือการทำบุญเล็กภายในบ้าน ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างคน บ้าน และวัดในวัฒนธรรมล้านนา

ภาพ 4 ตัวอย่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย, 2567

คุณลักษณะที่ห้า การเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและการสร้างสรรค์โดยชุมชน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่เกิดจากกระบวนการสร้างสรรค์ที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งช่างพื้นบ้านและสมาชิกในท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญตั้งแต่ขั้นการออกแบบ การเลือกวัสดุ ไปจนถึงการก่อสร้างอาคาร การร่วมแรงร่วมใจนี้ไม่เพียงสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน-วัฒนธรรม-สถานที่ที่เกื้อหนุนกันทั้งในมิติทางกายภาพและจิตวิญญาณ

อาคารพื้นถิ่นจำนวนมากไม่ได้เป็นผลงานของสถาปนิกมืออาชีพ แต่สร้างขึ้นจากการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ของช่างท้องถิ่น เช่น เทคนิคการเข้าลิ้ม-เข้าป่าโดยไม่ใช้ตะปู หรือการใช้วัสดุพื้นเมืองอย่างไม้สัก อิฐดินเผา และกระเบื้องท้องถิ่น (ภาพที่ 5) วัสดุเหล่านี้ช่วยลดต้นทุนและส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในชุมชน ขณะเดียวกันยังสะท้อนความสามารถของคนท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการก่อสร้างก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง

นอกจากนี้ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ช่างรุ่นใหม่ได้เรียนรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ผ่านการลงมือทำจริง ทำให้ความรู้ด้านงานไม้ งานฉลุ และการจัดพื้นที่อยู่อาศัยแบบล้านนายังคงอยู่ในสังคมเมืองสมัยใหม่ บ้านเรือนจึงมิได้เป็นเพียงสิ่งปลูกสร้างทางกายภาพ หากแต่เป็นสื่อวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงผู้คน ความทรงจำ และจิตวิญญาณของชุมชนเข้าด้วยกัน

ภาพ 5 ตัวอย่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่
ที่มา : ผู้วิจัย, 2567

คุณลักษณะที่หก การผสมผสานแนวคิดพื้นถิ่นกับการออกแบบสมัยใหม่ แนวโน้มการพัฒนาสถาปัตยกรรมเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบันสะท้อนความพยายามของสถาปนิก นักออกแบบ และช่างท้องถิ่นในการนำแนวคิดของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นล้านนามาประยุกต์ใช้กับการออกแบบร่วมสมัย เพื่อสร้างอาคารที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตและเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความงามเชิงภูมิปัญญา การผสมผสานนี้จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัย (Contemporary Vernacular Architecture) ที่สื่อถึงการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันอย่างสมดุล (ภาพที่ 6)

องค์ประกอบของเรือนล้านนา เช่น หลังคาทรงจั่ว ฝาไม้ตีเกล็ด ระเบียงไม้ และพื้นที่กึ่งเปิด ถูกนำมาปรับใช้ในอาคารร่วมสมัยโดยลดทอนรายละเอียดให้เรียบง่ายขึ้น แต่ยังคงรักษาสัดส่วนและจิตวิญญาณของรูปแบบดั้งเดิมไว้ การใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ ดิน หรือกระเบื้องดินเผา ร่วมกับวัสดุสมัยใหม่อย่างเหล็กและกระจก ช่วยสร้างความกลมกลืนระหว่างความพื้นถิ่นและสมัยใหม่ ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ของเชียงใหม่ในฐานะเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ที่เน้นความงามเชิงวัฒนธรรมควบคู่กับนวัตกรรม

นอกจากนี้ ยังมีการผสมผสานเทคโนโลยีใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แนวทางนี้ไม่เพียงสร้างอาคารที่ยั่งยืน แต่ยังช่วยต่อยอดคุณค่าทางวัฒนธรรมของล้านนาให้มีชีวิตในยุคปัจจุบัน ทำให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเชียงใหม่ไม่เพียงดำรงอยู่ในความทรงจำ แต่ยังกลายเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์เมืองร่วมสมัยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ภาพ 6 ตัวอย่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย, 2567

คุณลักษณะเหล่านี้ทำให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่มีความโดดเด่นในฐานะภูมิปัญญาล้านนาในบริบทเมืองที่ผสมผสานความดั้งเดิมกับความร่วมสมัยได้อย่างกลมกลืน องค์ประกอบของอาคารสะท้อนการปรับตัวต่อภูมิอากาศ เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของชุมชนเมือง โดยยังคงรักษาโครงสร้างและเทคนิคการก่อสร้างแบบดั้งเดิม เช่น ระบบเสา-คานไม้ การเข้าลิ้ม-เข้า

บำ และการสร้างพื้นที่กึ่งเปิดที่เอื้อต่อการระบายอากาศและปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความเข้าใจในภูมิปัญญาและการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม ทำให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเชียงใหม่ยังคงความยั่งยืนทั้งในเชิงกายภาพและสิ่งแวดล้อม

ในด้านวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเชียงใหม่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างอดีตกับปัจจุบัน สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน-วัด-ชุมชน และการคงไว้ซึ่งพิธีกรรมท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกัน การดัดแปลงอาคารไม้เก่าให้เป็นร้านค้าแฟ้ม แกลเลอรี หรือโฮมสเตย์ โดยยังคงเอกลักษณ์ล้านนาไว้ เป็นตัวอย่างของการอนุรักษ์เชิงสร้างสรรค์ที่ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทเมืองร่วมสมัย ความโดดเด่นของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเชียงใหม่จึงอยู่ที่การคงคุณค่าทางวัฒนธรรมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของเมืองและเป็นต้นแบบของความยั่งยืนเชิงวัฒนธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน

แนวโน้มและทิศทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง กรณีศึกษา เมืองเชียงใหม่

จากการทบทวนวรรณกรรมผ่านผลงานวิชาการคัดสรรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองในประเทศไทย จำนวนทั้งหมด 5 รายการ ประกอบด้วย วิทยานิพนธ์ จำนวน 2 รายการ บทความวิจัย จำนวน 2 รายการ และบทความวิชาการ จำนวน 1 รายการ สามารถสรุปประเด็นสำคัญของการศึกษา ดังนี้

วิทยานิพนธ์ของ สุพิชชา ไตวิชัย (2545) เรื่อง "การศึกษาการใช้พื้นที่วัสดุเหลือใช้และวัสดุก่อสร้างของบ้านพักอาศัยสำหรับคนรายได้น้อยในเมือง" เป็นการศึกษาวิถีชีวิตและการอยู่อาศัยของคนจนเมือง ในแง่ของข้อจำกัดด้านต่าง ๆ อันส่งผลต่อการใช้พื้นที่ การเลือกใช้วัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้าง ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดต่าง ๆ ได้แก่ ที่ตั้ง ขนาดพื้นที่ดิน ค่าใช้จ่าย ระยะเวลาในการก่อสร้าง วัสดุ และอุปกรณ์ที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้จำเป็นต้องสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัยของตนเอง รวมไปถึงการปรับตัวและการปรับใช้พื้นที่อย่างหลากหลายและคุ้มค่ามากที่สุด

บทความวิชาการของ ชาดรี ประกิตนทการ (2561) เรื่อง "พื้นถิ่นเมือง: จิตวิญญาณใหม่ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นศึกษา" ในสื่อบัตรงานสถาปนิกปี 2561 เป็นการนำเสนอพื้นถิ่นเมืองในฐานะพื้นที่และตัวแบบใหม่ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในแวดวงวิชาการไทย เนื่องจากการศึกษาทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ผ่านมา ยังไม่ปรากฏตัวแบบของพื้นถิ่นเมือง ส่วนใหญ่มักปรากฏอยู่ในสาขาวิชาอื่น ซึ่งเป็นการขยายนิยามของสิ่งที่เรียกว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้ครอบคลุมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง การศึกษานี้ช่วยให้สังคมมองเห็นวิถีชีวิต ความคิด ค่านิยม ความฝัน แรงปรารถนา ตลอดจนการต่อสู้ของกลุ่มคนเหล่านี้ เพื่อให้สามารถอยู่รอดในสภาพแวดล้อมเมืองผ่านการสร้างหรือปรับแต่งพื้นที่และงานสถาปัตยกรรมต่าง ๆ แม้ว่าในที่สุดแล้ว การศึกษาเหล่านี้จะไม่นำไปสู่การสร้างคุณค่าหรือความงามใหม่ให้เกิดขึ้น แต่จะนำมาซึ่งความเข้าใจกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตแตกต่างจากกลุ่มคนส่วนใหญ่ในสังคมมากขึ้น

วิทยานิพนธ์ของ วศิน วิเศษศักดิ์ดี (2561) เรื่อง "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง กรณีศึกษา วัฒนธรรมย้อยคนคู้ยยะและรับซื้อของเก่า" เป็นการศึกษากลุ่มคนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองซึ่งมาจากหลากหลายพื้นที่และหลากหลายวัฒนธรรม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง นำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของวัฒนธรรมย้อยและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

บทความวิจัยของ วศิน วิเศษศักดิ์ดี (2562) เรื่อง "ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมย้อยกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง: กรณีศึกษา อัตลักษณ์ที่อยู่อาศัยกลุ่มวัฒนธรรมย้อยคนคู้ยยะและรับซื้อของเก่า" เป็นการนำเสนอความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมย้อยกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง ผ่านอัตลักษณ์ที่อยู่อาศัยของกลุ่มวัฒนธรรมย้อยคนคู้ยยะและรับซื้อของเก่า ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่อยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่าง และความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมย้อยกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง โดยแสดงออกผ่านคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การบริหารจัดการพื้นที่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทางเศรษฐกิจ รูปแบบลักษณะเฉพาะตัวของพื้นที่ภายในที่พักอาศัย วัสดุโครงสร้าง และการตกแต่งภายใน รวมทั้งลักษณะรูปแบบเฟอร์นิเจอร์และอุปกรณ์เครื่องใช้

บทความวิจัยของ อัมพิกา อ่ำลอย (2565) เรื่อง "การปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองในแพลตฟอร์มยูทูป" เป็นการศึกษาการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองในแพลตฟอร์มยูทูป ซึ่งมีคนจนเมืองหลายกลุ่มชาติพันธุ์เข้าห้องพักอาศัยแบบรายเดือนอยู่ในอาคารพักอาศัยรวมแห่งนี้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสามารถออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 การปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อการใช้สอย เป็นผลมาจากการดำรงชีวิตประจำวัน และกิจกรรมพื้นฐานของมนุษย์ ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความคล้ายคลึงกัน และรูปแบบที่ 2 การปรับพื้นที่เพื่อตอบสนองต่อวัฒนธรรมทางความเชื่อ เป็นผลมาจากการผสมผสานของวัฒนธรรมในดินแดนภูมิถิ่นและวัฒนธรรมในดินแดน

ใหม่ ส่งผลให้ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัยมีความแตกต่างกัน โดยพื้นที่ทางความเชื่อที่ปรากฏภายในห้อง นำไปสู่การระบุลักษณะเฉพาะทางความเชื่อของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งบประมาณในการปรับพื้นที่อยู่อาศัย สิทธิในการปรับพื้นที่อยู่อาศัย จำนวนผู้อยู่อาศัย ช่วงอายุของผู้อยู่อาศัย และพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัย

ตาราง 2 เปรียบเทียบประเด็นสำคัญของการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองในประเทศไทย

หัวข้อ	ชื่อผู้แต่ง	ประเภท	ประเด็นสำคัญของการศึกษา	พื้นที่ศึกษา
1. สุพิชชา ไตรวิชัย (2545) การศึกษาการใช้พื้นที่วัสดุเหลือใช้ และวัสดุก่อสร้างของบ้านพัก อาศัย สำหรับคนรายได้น้อยใน เมือง		วิทยา นิพนธ์	1) ข้อมูลทางวัฒนธรรมของกลุ่ม ตัวอย่าง	จ. กรุงเทพฯ
			2) วิวัฒนาการของสลัมและมุมมอง แนวคิดในการพัฒนา	
			3) การอยู่อาศัยด้วยภูมิปัญญา ท้องถิ่น	
			4) การใช้วัสดุอย่างคุ้มค่า	
			5) การจัดการขยะมูลฝอยใน ประเทศไทย	
			6) มุมมองต่อขยะที่เปลี่ยนแปลงไป	
2. ชาตรี ประกิตนันทการ (2561) พื้นถิ่นเมือง: จิตวิญญาณใหม่ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นศึกษา		บท ความ วิชาการ	แนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรม พื้นถิ่นเมือง	ประเทศไทย
3. วศิน วิเศษศักดิ์ดี (2561) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง กรณีศึกษา วัฒนธรรมย่อยคนคู่ ชายและรับซื้อของเก่า		วิทยา นิพนธ์	1) ข้อมูลทางวัฒนธรรมของกลุ่ม ตัวอย่าง	จ. นนทบุรี
			2) รูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้น ถิ่น	
			3) อัตลักษณ์	
			4) ความมั่นใจและผูกพัน	
			5) อีกระแห่งตน	
4. วศิน วิเศษศักดิ์ดี (2562) ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมย่อย กับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง: กรณีศึกษา อัตลักษณ์ที่อยู่อาศัย กลุ่มวัฒนธรรมย่อยคนคู่ชาย และรับซื้อของเก่า		บท ความ วิจัย	1) ข้อมูลทางวัฒนธรรมของกลุ่ม ตัวอย่าง	จ. นนทบุรี
			2) รูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้น ถิ่น	

หัวข้อ	ชื่อผู้แต่ง	ประเภท	ประเด็นสำคัญของการศึกษา	พื้นที่ศึกษา
5.	อัมพิกา อ่าลอย (2565) การปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองในแพลตฟอร์มกูธเรน	บทความวิจัย	1) ข้อมูลทางวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง 2) ลักษณะการปรับพื้นที่อยู่อาศัย 3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับพื้นที่อยู่อาศัย	จ. กรุงเทพฯ

จากข้อมูลข้างต้น การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองในประเทศไทยเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นการปรับตัวและการใช้ชีวิตของคนจนเมือง การผสมผสานวัฒนธรรม และการใช้พื้นที่อยู่อาศัยภายใต้ข้อจำกัดของพื้นที่เมือง การศึกษาสมัยใหม่ยังสะท้อนแนวโน้มที่มุ่งเน้นเรื่อง ความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการอนุรักษ์เชิงสร้างสรรค์ โดยใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือดิจิทัลในการบันทึกข้อมูล การออกแบบ และการฟื้นฟูอาคารพื้นถิ่น

เมื่อสังเคราะห์งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเชียงใหม่ พบว่าแนวโน้มของการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองในปัจจุบันสามารถจำแนกได้เป็น 8 หัวข้อหลัก ดังนี้

1. การบูรณาการองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมเข้ากับการออกแบบและวัสดุสมัยใหม่ เพื่อสะท้อนความต่อเนื่องของมรดกทางวัฒนธรรมในสังคมร่วมสมัย
2. ความยั่งยืนและการออกแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งใช้แนวคิดสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพื่อแก้ปัญหาด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและการอนุรักษ์วัฒนธรรม เน้นบทบาทของคนในพื้นที่ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ของตนเอง
4. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบันทึกและฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น การใช้แบบจำลองสามมิติ (3D scanning) และฐานข้อมูลดิจิทัล
5. การพิจารณาผลกระทบด้านการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงอาคารและย่านวัฒนธรรมในเขตเมืองเก่า
6. ความสามารถในการฟื้นฟูของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเมื่อเผชิญวิกฤต เช่น สถานการณ์โรคระบาด โควิด-19 หรือการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ
7. นโยบายและมาตรการการอนุรักษ์ ที่ส่งผลต่อการดำเนินการในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
8. การศึกษาเปรียบเทียบและอิทธิพลทางวัฒนธรรม ระหว่างเมืองเชียงใหม่กับเมืองอื่น ๆ เพื่อทำความเข้าใจพลวัตทางสังคม-วัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาค

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยและนโยบายในอนาคต ผู้วิจัยได้นำ 8 หัวข้อข้างต้นมาสังเคราะห์และจัดกลุ่มใหม่ เพื่อเน้นเฉพาะแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง จึงคงเหลือเพียง 7 หัวข้อ โดยรวมบางประเด็นที่มีความต่อเนื่องกันเข้าด้วยกัน ดังนี้

1. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญกับความคิดเห็นและความต้องการของชุมชน
2. การพัฒนาเครื่องมือดิจิทัลเพื่อบันทึกและอนุรักษ์รายละเอียดของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบันทึกข้อมูลและรายละเอียดของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองจะช่วยให้การเก็บรักษาและฟื้นฟูสถาปัตยกรรมในอนาคต
3. การสนับสนุนการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง โดยศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจต่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองอย่างละเอียด เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

4. การสนับสนุนการศึกษาความสามารถในการฟื้นตัวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเมื่อเผชิญกับวิกฤตการณ์โดยศึกษาด้านการปรับตัวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองในช่วงวิกฤต เช่น การแพร่ระบาดของโควิด-19 จะช่วยให้สามารถพัฒนากลยุทธ์ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสถาปัตยกรรมในอนาคต

5. การพัฒนาและปรับปรุงนโยบายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง โดยทบทวนและปรับปรุงนโยบายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมถึงการสร้างสิ่งจูงใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

6. การส่งเสริมการศึกษาเปรียบเทียบและการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเมืองเชียงใหม่กับภูมิภาคอื่น ๆ ทั้งในประเทศไทยและทั่วโลกจะช่วยให้ได้มุมมองที่หลากหลายและแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง

7. การเผยแพร่ผลงานวิจัยในวารสารวิชาการและการนำเสนอในที่ประชุมวิชาการ โดยเผยแพร่ผลการวิจัยในวารสารวิชาการและการนำเสนอในการประชุมวิชาการจะช่วยเสริมสร้างความรู้และการแลกเปลี่ยนแนวคิดในวงกว้าง

สรุป

การศึกษานี้มุ่งสำรวจนิยามและคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่ในฐานะตัวแทนของภูมิปัญญาล้านนาในบริบทเมืองร่วมสมัย โดยวิเคราะห์องค์ประกอบที่สะท้อนวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนแนวโน้มของการอนุรักษ์เชิงมีส่วนร่วมและการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่เป็นผลลัพธ์ของการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิม วัสดุท้องถิ่น และการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศและวิถีชีวิตเมือง อันสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

คุณลักษณะทั้งหกที่ศึกษา ได้แก่ 1. การประยุกต์ใช้รูปแบบและเทคนิคการก่อสร้างดั้งเดิมคุณลักษณะที่สอง 2. การสะท้อนวัฒนธรรม วัสดุ และสภาพภูมิอากาศในท้องถิ่น 3. การผสมผสานประเพณีท้องถิ่นและการพิจารณาด้านสิ่งแวดล้อม 4. การเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น 5. การเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและการสร้างสรรค์โดยชุมชน และ 6. การผสมผสานแนวคิดพื้นถิ่นกับการออกแบบสมัยใหม่ สะท้อนศักยภาพของชุมชนเชียงใหม่ในการรักษาและปรับใช้ภูมิปัญญาล้านนาในบริบทเมืองร่วมสมัยได้อย่างกลมกลืน สถาปัตยกรรมเหล่านี้มิได้เป็นเพียงสิ่งปลูกสร้างทางกายภาพ หากแต่เป็นสื่อวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน ถ่ายทอดอัตลักษณ์และจิตวิญญาณของผู้คนผ่านรูปแบบ วัสดุ สี และพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต

ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่โดดเด่นในสามมิติหลัก ได้แก่ มิติกายภาพ ที่เน้นโครงสร้างไม้ยกพื้นสูง หลังคาทรงจั่ว และพื้นที่กึ่งเปิดเพื่อระบายอากาศและเชื่อมโยงกิจกรรมชุมชน มิติวัฒนธรรม ที่สะท้อนความเชื่อและค่านิยมผ่านลวดลาย สี วัสดุ และการจัดพื้นที่ภายในตามคติล้านนา และมิติสิ่งแวดล้อม ที่เน้นการใช้วัสดุธรรมชาติและเทคนิคก่อสร้างเหมาะกับภูมิอากาศร้อนชื้น เช่น การวางอาคารตามทิศทางลม การใช้ไม้สักและอิฐดินเผา เพื่อความกลมกลืนกับธรรมชาติและความยั่งยืนของพื้นที่

ข้อเสนอแนะของการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมบทบาทชุมชนในกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูการพัฒนาเครื่องมือดิจิทัลเพื่อบันทึกองค์ความรู้ การศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยว การปรับปรุงนโยบายและกฎระเบียบ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างภูมิภาค และการเผยแพร่ผลงานในวงวิชาการ เพื่อธำรงและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ร่วมกับการพัฒนาเมืองอย่างสมดุลและยั่งยืนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ชาติรี ประกิตนทการ. (2561). **พื้นถิ่นเมือง: จิตวิญญาณใหม่ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นศึกษา**. ใน สุจิตตรงานสถาปนิก ปี 2561 (หน้า 40-53). กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์.

ปรานอม ต้นสุขานันท์. (2565). **จิตวิญญาณแห่งถิ่นที่: ย่านชุมชนของเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ผู้จัดพิมพ์ ปรานอม ต้นสุขานันท์.

ปวีณะ ศิริวัฒนชัยพร. (2560). การปรับเปลี่ยนการใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว ย่านวัด เกตการาม จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม**, 5(2), 26-45 .

- ไพบรียา แพร้ว และ บุษรา โพวาทอง. (2564). การปรับตัวของผู้ประกอบการโรงแรมในจังหวัดเชียงใหม่ต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ช่วง พ.ศ. 2563. **สารศาสตร์**, 3(2564), 624-636.
- วศิน วิเศษศักดิ์ดี. (2561). **สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง กรณีศึกษา วัฒนธรรมย่อยคนค้ายะและรับซื้อของเก่า**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วศิน วิเศษศักดิ์ดี. (2562). ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมย่อยกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมือง: กรณีศึกษา อัตลักษณ์ที่อยู่อาศัยกลุ่มวัฒนธรรมย่อยคนค้ายะและรับซื้อของเก่า. **วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม**, 6(2), 36-65.
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, อรุณทิพย์ ศรีสุวรรณ และไชยยันต์ ปานะจำนงค์. (2553). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง **อนุรักษ์สถาปัตยกรรมล้านนาประเภทอาคารไม้**. เชียงใหม่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สันต์ สุวัจนารักษ์. (2559). ย้อนอ่านสถาปัตยกรรมตึกแถวในถนนท่าแพ: เส้นทางของความทันสมัยเมืองเชียงใหม่. **วารสารหน้าจั่ว สถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม**, 13(2016), 230-259.
- สันต์ สุวัจนารักษ์ และ จิรันธนิน กิตติกา. (2565). พื้นที่สาธารณะยุคเมืองเชียงใหม่: ประวัติศาสตร์การพัฒนาของระบบไฟฟ้าและระบบสื่อสาร ตั้งแต่ พ.ศ. 2500-ปัจจุบัน. **วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย**, 19(1), 234-259.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2520). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524**. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุพิชชา โตวิชัย. (2545). **การศึกษาการใช้พื้นที่วัสดุเหลือใช้และวัสดุก่อสร้างของบ้านพักอาศัย สำหรับคนรายได้น้อยในเมือง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อัมพิกา อ้าลอย. (2565). การปรับพื้นที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองในแพลตฟอร์มเรศน์. **วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม**, 9(1), 26-45.
- Almusaed, A., & Almssad, A. (2021). **Lessons from the World Sustainable Housing (Past Experiences, Current Trends, and Future Strategies)**. doi: 10.5772/intechopen.100533
- Hui, Cao., Anna, Mária, Tamás, Gergely, Sztranyák, and Erqing, Zhang. (2022). **Regeneration and sustainable development of vernacular architecture**. Pollack Periodica. doi: 10.1556/606.2022.00530
- Karen, Kelley. (2022). **Vernacular Architecture**. doi: 10.4324/9781315851112-18
- Mozahim, Mohammed, Mustafa., Daizhizhong, and Yuan, Hong. (2010). The Characteristics of Architecture Style of the Traditional Houses in the Mosul City-Analytical Study. **American Journal of Engineering and Applied Sciences**. doi: 10.3844/AJEASSP.2010.380.389

Rosaleny-Gamón, M. I. (2022). **The role of vernacular architecture in the future cities**. Paper presented at the Proceedings - 3rd Valencia International Biennial of Research in Architecture, VIBRArch. doi: 10.4995/vibrarch2022.2022.15181

Şeyma, Özcan. (2021). **Vernacular Architecture as an Expression of Cities' Identity: Gercüş Houses in Turkey**. doi: 10.1007/978-3-030-51961-2_13